

20 IZCILU ZIEMEĻEIROPAS AUTORU ESEJAS RĪGAI VELTĪTĀ GRĀMATĀ

Izdevniecība **Megaphone Publishers** laidusi klajā bilingvālu eseju krājumu „**Mūsdienu kultūras stāvokļi / Conditions for Contemporary culture. Riga**”.

Grāmatas iznākšanu atbalsta Valsts kultūrkapitāla fonds un Fridriha Eberta fonds.

Izdevumā ir pētīti tie apstākļi, kādos attīstās latviešu mūsdienu kultūra un kādos veidojas pilsoniskā sabiedrība Latvijā. Izdevuma tapšanas procesā ir radīta starpdisciplināra telpa domu apmaiņai, lai saprastu, kā šī sabiedrība ir konstruēta un veidota, kāds ir tās potenciāls, stiprās un vājās puses, un, kā šīs kvalitātes pozitīvā veidā varētu tikt izmantotas turpmākajā attīstībā, zināšanu un kultūras ekonomikas apstākļos.

Izdevuma galvenais redaktors arhitekts **Oskars Redbergs** dalībai šajā projektā ir pieaicinājis divdesmit autorus, kuri ir veltījuši savus darbus Rīgai un Latvijai vai kuri savā darbībā ir saskārušies ar šai vietai raksturīgām, aktuālām problēmām. Autori pārstāv dažādas jomas, taču viņus vieno publiskajā telpā paustie neatkarīgie viedokļi vai idejas par kultūras koncepciju, sabiedrisko attiecību modeļiem, vēsturiskajiem priekšstatiem vai citiem jautājumiem, kuru izpratne sabiedrībā ir būtisks priekšnoteikums kultūras tālākai attīstībai.

Krājumu ievada semiotiķis **Sergejs Kruks** ar eseju „Kultūra”, kurā vispirms aplūkots pats kultūras jēdziens un tā interpretācija Latvijā, kā arī eseja „Kultūras kanons”, kas apstiprina autora jau iepriekš pausto atziņu par mūsdienu latviešu kultūras koncepcijas atrašanos romantiskā diskursa gūstā, ignorējot sociālo, politisko un ekonomisko realitāti.

Vēsturnieks **Kaspars Kļaviņš** esejā par latviešu kultūras ceļu vērš uzmanību uz latviešu identitātes un pašapziņas problēmām, kuru cēloņi meklējami pretrunīgos mūsdienu latviešu stereotipos par savu vēsturi. Šie stereotipi ne vien aiztur latviešos misijas apziņas veidošanos, bet arī noved pie izolācijas un bīkluma starptautiskā kontekstā, stimulē nievājošu attieksmi pret katru jaunu, radošu ideju, kā arī nedod iespēju sabiedriskajam aktīvismam.

Psihoterapeits **Viesturs Rudzītis** stereotipu kultivēšanu aplūko kā bēgšanu no bailēm. No mediķa pozīcijām Rudzītis analizē arī atkarīgās sistēmas Latvijas sabiedrībā, kā arī norāda uz šādu atkarīgo sistēmu veidošanos valsts un pilsētu pārvaldē.

Vēsturnieks **Leons Taivāns** esejā „Kāpēc Rīga ir lielāka par Latviju?” aktualizē to problēmu loku, ar kādu Rīgai kā ambiciozai, izsenis multikulturālai un eiropeiskai pilsētai ir nācies saskarties, kļūstot par nacionālas valsts galvaspilsētu.

Tematu par pilsētas un valsts savstarpējām attiecībām analizē arī pilsētvides teorētiķis **Kšistofs Navrateks** (*Krzysztof Nawrotek*). Esejā „Teritorija, autonomija un pagaidu revolūcija – kā izdzīvot 21. gadsimtā” autors pauž domu, ka pilsēta kā politiska ideja iet bojā, un rosina meklēt brīvā tirgus alternatīvas, un aicina mūsdienīgas valstis eksperimentēt ar savu vietējo autonomiju visas sabiedrības labā. Esejā „Mūsdienu kapitālisms postsociālistiskā pilsētā: neoliberālās Rīgas bankrots” Navrateks norāda uz neoliberālā modeļa pastāvēšanas ierobežojumiem Eiropas Savienības telpā un aicina novērtēt to neatkārtojamo potenciālu, kāds piemīt Rīgai kā Austrumeiropas pilsētai ar postsociālistisku pilsētas telpisko un sabiedrisko struktūru. Autors atzīmē, ka vienīgais šķērslis šāda potenciāla īstenošanai ir politiskās vīzijas trūkums.

Arī sociālo un politisko norišu pētnieks **Andrejs Berdņikovs** aicina uz sociāliem eksperimentiem, norādot, ka nepieciešams meklēt jaunus, inovatīvus ceļus un alternatīvas pieejas sabiedrības reformēšanā, lai pārvarētu

problēmas, ar kurām pasaule sastopas šodien, lai tiku galā ar globālo ekonomisko krīzi un citiem 21. gadsimta izaicinājumiem un riskiem, piemēram, strauju sabiedrības novecošanos un ar to saistītajiem draudiem esošajiem sociālo pakalpojumu modeļiem, kā arī lielākas migrācijas neizbēgamību.

Migrācijas lietu eksperte **Aija Lulle** izvērš tematu par dzīves telpu un transnacionālo mobilitāti, aicinot izvairīties no tādiem novienkāršotiem pretnostatījumiem kā „šeit un tur”, „emigranti un palicēji”, runājot par migrācijas procesiem. Autore norāda, ka mobilitāte ir viena no spilgtākajām 21. gadsimta parādībām Latvijā un mobilām dzīvēm ir vajadzīgs jauns mobils domāšanas veids.

Antropoloģe **Vieda Skultāns** raksta par latviešu politiskās emigrācijas pieredzi pēc Otrā pasaules kara, kas atsevišķos aspektos sasaucas ar Latvijas pilsoņu – ekonomisko emigrantu pieredzi mūsdienās, piemēram, Citādības izjūtā, ko tie var piedzīvot ne vien atrodoties jaunajā mītnes zemē, bet arī atgriežoties savā dzimtenē. Izdevumā izvirzīts jautājums arī par mediju lomu sabiedrībā un politikā. Somu žurnālists **Juka Rislaki** (*Jukka Rislakki*) esejā „Propaganda, dezinformācija un Latvija” runā par Austrumu un arī Rietumu masu medijos atspoguļoto maldinošo informāciju par Latviju un latviešiem, skaidrojot, ka šāda dezinformācija ne vien ietekmē valsts tēlu starptautiskajā arēnā, bet arī veicina turpmāko sašķeltību Latvijas sabiedrības iekšienē. Rislaki norāda arī uz Latvijas plašsaziņas līdzekļu kritisko situāciju un dažādu aizspriedumu izplatīšanu arī atsevišķos vietējos medijos.

Antropologs **Viesturs Celmiņš** raksta par vietējās kultūras un sadzīves atrašanos dubultlaikā: vienā gadījumā tagadne tiek aplūkota caur faktuālu, pēctecīgu, vēsturiski izšķirošu notikumu prizmu, bet otrā – uzsvērtā ikdienišķā, neoficiālā un reti pierakstītā tagadne. Celmiņš atzīmē, ka šo divu dažādo laiku tēlojumu sadursme Rīgā ir neizbēgama un to mijiedarbība ir nepieciešama, jo, atšķirībā no valsts, pilsēta visdrīzāk atrodas neskaidrā nācijtelpā, divu šķietami pretrunīgu laiku apvienotā ritējumā. Šādā divu laiku sadursmē vienotību nemitīgi izaicina dažādība, kurā Svešais un Citādais atrodas nācijas iekšpusē, nevis ārpusē.

Citādība ir centrālais temats kultūras teorētiķa un komunikācijas zinātnu speciālista **Denisa Hanova** esejā „Par Citādības ierobežojumiem. Personiskas pārdomas par tautību un atmiņu mūsdienu Latvijā”. Hanovs norāda uz Citādā pastāvīgo klātbūtni Latvijas sabiedrībā un atzīst, ka jaunas kolektīvās atmiņas radīšana, ko raksturotu atmiņu daudzveidība un Citādības pieņemšana, iespējams, ir sarežģītākais mūsdienu Latvijas sabiedrības uzdevums.

Politikas un ekonomikas filozofijas pētnieks **Havjērs Landes** (*Xavier Landes*) kritiski skata multikulturālisma fenomenu, tā izpausmes formas un atšķirīgās pieredzes dažādās pasaules valstīs.

Izdevumā aplūkoti arī izaicinājumi, ar kādiem mūsdienās sastopas tādas kultūras izpausmes formas kā arhitektūra un māksla, kurām vēsturiski ir bijusi noteicoša loma. Arhitekts **Juhani Palasmā** (*Juhani Pallasmaa*) esejā „Tradīcijas un sajūsma par novitāti” skaidro, ka apsēstība ar mākslinieciskās idejas unikalitāti un tematisku vai formālu inovāciju acīmredzami ir saistīta ar kapitālisma patēriņa doktrīnu, un tās izvirzītie kritēriji ir izskauduši mākslas un arhitektūras pievēršanos vispārīgiem cilvēka dzīves jēgas meklējumiem.

Arī arhitekts un mākslas vēsturnieks **Aleksandrs Rapaports** (*Александр Раппапорт*) esejā „Arhitektūras jēga” atzīmē, ka arhitektūra kā tradicionāla materiālās kultūras forma, kam daudzu gadsimtu garumā ir bijusi fundamentāla nozīme, šodien zaudē savu patieso jēgu un kļūst arvien neitrālāka pret cilvēka un esamības antropoloģiskajām vērtībām.

Dzejnieks **Guntars Godiņš** raksta, ka arī informācija mūsdienās ir ieguvusi dīvainu bezsvara stāvokli starp precizitāti un meliem.

Mākslas vēsturnieks **Hanss Leps** (*Hans Lepp*) esejā „Trīs tikšanās ar Rīgu” atsauc atmiņā laiku, kad par Rīgu un Latviju pavisam netālaļā Skandināvijā sabiedrībai nebija pieejama nekāda informācija, un Baltijas valstīm kopumā skolu mācību grāmatās bija veltītas vien pāris rindiņas. Leps redz Rīgu kā dinamisku pilsētu, kas ir bijusi spiesta ilgstoši „klusēt”, bet tai piemīt milzīgs nākotnes potenciāls.

Nozīmīga loma šajā grāmatā ir arī piecām foto esejām, kurās savstarpēji atšķirīgā veidā atspoguļotas cilvēku attiecības ar apkārtējo vidi. Dalībai šajā projektā piedalās arī tādi latviešu mūsdienu fotogrāfi kā **Arnis Balčus**, **Aivars Siliņš**, **Andrejs Strokins** un **Reinis Hofmanis**, kas savos darbos pievēršas sociālās un kultūrainavas analīzei. Izdevumā iekļautās fotogrāfijas atklāj Latvijas sabiedrības dzīves dažādus aspektus, rādot kā ikdienas, tā svētku norišu mijiedarbību ar pilsētas publisko telpu. Atsevišķos darbos uzskatāmi atspoguļojas šo norišu pretnostatījums apkārtesošās arhitektūras un monumentu simboliskajai jēgai, kā arī postsociālistiskās ainavas nostādījums ieņem sociālajiem procesiem.

Par grāmatu „Mūsdienu kultūras stāvokļi / Conditions for Contemporary culture. Riga” savu viedokli atklāj Latvijas Universitātes profesors **Leons Taivāns**: „Mūsu dekonstrukcijas laikmetā šis projekts ir tas, kas konstruē. Un, manuprāt, tas ir labi. Turklāt tas konstruē kaut ko jaunu. Šī projekta ietvaros risināto profesionālo diskusiju gaitā arvien atklājās tas, ka Latvijā šobrīd nevienai lietai, tai skaitā arī manā Austrumu pētnieka profesijā, nav koncepcijas. Mums nav koncepcijas Latvijas valstij, mums nav ekonomiskās koncepcijas, mums nav ārpolitiskās koncepcijas, mums nav vēstures koncepcijas. Mums nekur nav koncepcijas. Nekur! Un, es domāju, ka ar šīs grāmatas palīdzību mēs šobrīd sākam veidot dialogu par Latvijas koncepciju, kuru ir ļoti būtiski saskaņot ar mūsdienu laikmetu, ar 21. gadsimtu.”

Par grāmatu savu viedokli atklāj Rīgas Stradiņa universitātes profesors **Deniss Hanovs**: „Daudzbalsība pētnieciskajā procesā ir saistīta ar akadēmiskā personāla prasmēm iet pāri politiskā diskursa aizliegumiem un disciplīnu ierobežojumiem. Latvijas zinātniskā diskursa problēma ir institucionāla nespēja pieņemt starpdisciplināritāti nevis kā "žanru sajaukumu" vai apakšnozares neprasmīgu formulējumu, bet kā disciplīnu dialogu un polifoniju, kā lietvārdu, nevis tikai īpašības vārdu. Starpdisciplināritātei jāklūst par suverēnu nozaru krustpunktu telpu. Šis lasītājiem piedāvātais projekts nav tikai grāmata. Tajā ietvertās debates rada atvērtu telpu tālākām pārdomām par to, kurā virzienā dodas Latvijas zinātniskā kopiena.”

Grāmata atrodama „Jāņa Rozes” grāmatnīcā, veikalā „Jāņa sēta”, interneta veikalā www.karsuveikals.lv un citās grāmatu tirdzniecības vietās, kā arī sazinoties ar izdevniecību Megaphone Publishers.